

Rapport om kvensk film, tv og video

Av Anstein Mikkelsen, Siivet AS

Siivet AS har gjennom de siste 20 år vært den eneste produsent med løpende produksjon av filmer av, om og for kvener.

På 1970 og 1980 tallet laget NRK til sammen 5 dokumentarer der kvenene utgjorde et større eller mindre element. Etter dette har NRKs egenproduksjon innen området vært liten.

- I en dokumentar i 1971 skildres kvenske barn som ble sendt over til Norge på grunn av hungersnød.
- I 1974 var det et innslag fra kvensk kultur i et naturprogram fra Reisadalen.
- I 1987 portretteres kvenene og partisanen Osvald Harjo
- Samme år lages to programmer om "finsk fare for Norge".
- I programmet "Grenselandets arv" skildres den finske befolkningen som et av elementene i Pasvikdalen.

I spillefilene Havlandet fra 1985 og Brent jord fra 1989 er det også kvenske innslag.

Etter dette skjedde det lite. Dermed har Siivets filmer ofte endt opp som de kvenske "alibiene" i NRKs årsmeldinger. I en periode hadde vi en muntlig forståelse med NRK om at man ønsket to kvenske dokumentarer i året. Denne forståelsen er nå endret til: Vi er interessert i alle gode ideer. Kvenske dokumentarer blir vurdert på lik linje med andre. Siivet har etter dette levert ni kvenske dokumentarforslag som alle ble avslått av NRK. Unntaket innen NRK har vært FOLK redaksjonen som har forsøkt å ha jevnlig dokumentarer fra de nasjonale minoritetene.

I noen tilfeller har NRK stått for en større andel av finansieringen, men i de aller fleste tilfeller har Siivet måtte finne hovedfinansieringen andre steder. Norsk Kulturråd og Nordnorsk filmsenter er de som har bidratt i flest prosjekter. I den senere tid har det også vært mulig å gå større bidrag fra de kvenske midlene og midlene til nasjonale minoriteter som nå ligger under Kommunaldepartementet. Dette er imidlertid midler der det er mange om beinet, også institusjoner og organisasjoner.

Dokumentarfilmer laget av andre enn Siivet:

- Hjertespråket 2010, antropologisk film av Sirkka Seljevold
- De hemmelige språket 2015. Lightsource Oslo

Siivets produksjon:

- Meän kieli – meän siivet. En dokumentar i sin helhet på kvensk språk. Refusert av NRK. Vist på TV2 julaften 1997 mot et honorar på kr 5.000.-.
- Det tause folkets stille død? Den første omfattende dokumentar om kvenene. Ble refusert av NRK tre ganger. Ble til slutt vist etter initiativ fra Hans Tore Bjerkås som da var leder for NRK Troms.

- Barnefilmen Karine ja kadonu loru var også i sin helhet på kvensk. Dette er en dramatisert film med rot i virkeligheten. Filmen ble refusert av NRK, men vist på festivaler, arrangementer og etter hvert også på nett. En musikkvideo basert på filmen ble en del av en vandrestilling i regi av Ringve museum.
- Småfugler og evighetsblomster skildret presten og predikanten Lars Levi Læstadius virke som botaniker og vitenskapsmann. Filmen ble vist på NRK Ut i naturen i år 2000 med over 800.000 seere.
- Det var også omfattende kvenske innslag i andre Ut i naturen program som Reinøya – polarlandets Kreta, Vinterens ansikter, Naturen en følelse og Naturens glemte skatter. Alle disse hadde seertall fra 500.000 til 750.000.
- I serien Näin laitama i tre deler, skildres tradisjonelle kvenske kunnskaper på kvensk.
- I filmen Äitin sanat portretteres den kvenske forfatteren Alf Nilsen-Børsskog. Mer enn 400.000 seere på NRK.
- I Jakten på Soria Moria kobler vi sammen en kvensk og karelsk jente og reiser i vikingenes kjølvann mot øst til kvenenes søsken i Russland. 400.000 seere på NRK.
- I Sverres røtter skildres en mann og hans forhold til naturen. Tråden i filmen er tjæreplassen som kvenene brakte til Nord-Norge. Til sammen en million seere på NRK og like mange i resten av Norden.
- I den store kjærligheten møter vi Edith og Svenn Randa i Pasvikdalen. De har tre store kjærligheter - til dalen, til den kvenske kulturen og til hverandre. 700.000 seere på NRK. Også vist i resten av Norden.
- I Under en annen himmel knytter vi kvenene sammen med resten av verden og følger tråder fra min oldemors lille kvenske gård helt til Egypt. Vist på NRK.
- I Blå dager og gyldne netter møter vi kvener og sjøsamer og skildrer deres forhold til naturen. 600.000 seere på NRK.
- I De som hoppet før Wirkola følger vi hopplegenden Bjørn Wirkolas forfedre fra de finske skogene til Ishavet og skildrer kvenenes innsats der.
- I Lohipato som gjøres ferdig i disse dager skildrer vi kvenens stengselfiske i elvene i nord. En skildring som i sin helhet gjøres på kvensk siden terminologiene ikke finnes på norsk.

I tillegg har vi gjennomført dokumentasjonsprosjekter som Kvensk hverdagsliv, Kvener i Varanger, Fem på tolv og Stemmer fra nord.

Alle filmene kan ses på nettstedet <http://www.kvenfilmer.no/startside>

Nettstedet ble i stor grad med egne midler og eget arbeid utviklet til et grenseløst blikk å filmer og videoinnslag fra kvenene og deres søskenminoriteter med over 100 filmer og videoinnslag. På grunn av manglende finansiering og liten interesse er det nå redusert til kun å omfatte Siivets filmer. Disse kan imidlertid ses og lastes ned gratis.

Siivet laget for noen år siden, på eget initiativ og for egne midler, en handlingsplan for kvensk film, video og tv. Den ble sendt til mer en 30 instanser, deriblant NRK og en rekke departementer. Vi har hittil ikke mottatt noen respons på handlingsplanen. Sammen med kvenforeningen i Børselv arrangerte vi også en kvensk filmfestival i tilknytning til Kipparifestivalen.

I forhold til hos kvenenes søskenminoriteter i Sverige og Russland produseres det forsvinnende lite film, tv og video om, for og av kvenene. Både på meänkieli i Sverige og karelsk, vepsisk og finsk i Russland produseres det daglige innslag. Dette kunne vært et potensiale for et samarbeid om et felles magasin over landegrensen. Problemet på norsk side er todelt. For det første satses det ikke på dette, og de som forsøker seg på eget initiativ stranded på vansker med finansieringen. For det andre er står språket såpass svakt at det er vanskelig å finne folk som både behersker språket og mediet.

To hovedtrekk avtegner seg i de 20 årene som er gått siden vi laget den første kvenske filmen – interessen for kvensk har økt sterkt, men bruken av språket i dagliglivet har gått kraftig tilbake.

Siivet AS holder nå på å avvikle vårt engasjement inne kvensk film. De to siste produksjonene blir en dokumentar på kvensk og en animasjonsfilm på kvensk og norsk. Den siste er langt fra fullfinansiert, men vi gjennomfører den allikevel. I løpet av årene har vi hatt egenandeler på vel 4 millioner kroner på de kvenske prosjektene. Det samme har ikke vært tilfelle med våre samiske og norske prosjekter.

Skal medietilbudet for kvener innen film, tv og video økes må følgende skje:

- NRK må øke sin satsing kraftig
- Det må finnes egne midler for kvensk film og filmtiltak.
- Samarbeidet med kvenenes søskenminoriteter må økes
- Det må etableres egne arbeidsstipender for kvenske kunstnere.

Våre erfaringer er at de som ennå bruker kvensk språk setter pris på at morsmålet deres brukes på tv, men ellers er de som tv-seere flest. Ut over noen få aktivister står de ikke på barrikadene for et økt tilbud på kvensk språk. Mange av de vil benytte seg av et slikt tilbud hvis det kommer, men nødvendigvis ikke alle. Erfaringene far forsøket via nettstedet kvenfilmer.no kan tyde på det.

Den største effekten har filmer som retter seg mot brede målgrupper der kvensk språk og kultur glir inn som en naturlig del. Disse når frem både til språkbrukere, kvenskættede som har mistet språket og synliggjør det kvenske overfor befolkningen generelt. Motivasjonen for å se filmene vil være emnet og historien, og så følger det kvenske med på kjøpet. De høye seertallene for en del av Siivets dokumentarer kan tyde på det.

Et tv-tilbud for barn der kvensk språk integreres som en naturlig del vil være viktig for å ale opp nye språkbrukere. Et slikt tilbud må også ha en bred innretning og bygges opp slik at det kan forstås av og ha interesse for barn som ikke har kvensk bakgrunn.

Lakselv 10. mars 2016